

4. nodarbība: Faktu pārbaude

(viena akadēmiskā stunda)

Kritiskā domāšana

Problēmu risināšana

Digitālā un mediju kompetence

Saziņa un sadarbība

Līdzdalība

Mācīšanās mācīties

Sociālā un pilsoniskā kompetence

Mācību mērķis: pilnveidot zināšanas par faktu pārbaudes nepieciešamību gan mediju veidošanas, gan mediju patērēšanas procesā.

Mācību apakšuzdevumi:

- skaidrot, kas ir fakti;
- iepazīties ar dažiem informācijas vākšanas rīkiem;
- veicināt patstāvīgu faktu izvērtēšanu un pārbaudi;
- sekmēt apzinīgu dalīšanos ar informāciju sociālajos tīklos.

Jēdzieni: fakts, faktu pārbaude, viltus ziņas, redaktors.

Mācību stundas plāns

Tēmas pieteikums

1. uzdevums. Valsts amatpersonu deklarācijas

Skolotājs piedāvā jauniešiem atrast Latvijas Valsts prezidenta Raimonda Vējoņa amatpersonas deklarāciju.

https://www6.vid.gov.lv/vid_pdb/vad

Iespējamie jautājumi:

Kurš pelna vairāk - Valsts prezidents vai Latvijas Universitātes rektors?

Vai viegli uzzināt pareizo atbildi?

Kādu vēl informāciju sniedz šī datu bāze?

Vai žurnālisti bieži atsaucas uz amatpersonu deklarācijās atrodamajiem datiem?

Kas pieder jūsu pašvaldības vadītājam/am?

Skolotājs piesaka videolekcijas tēmu un iepazīstina ar “vieslektori” Ingu Sprinģi.

Inga Sprinģe - pētnieciskās žurnālistikas centra “Re:Baltica” žurnāliste un tā dibinātāja. Strādājusi laikrakstā “Diena”, LTV, TV3, bijusi vairāku raidījumu vadītāja.

Tiek rādīts “INTRO” klips.

Skolotājs apkopo informāciju par vieslektori un piesaka videolekciju “Inga Sprinģe. Faktu pārbaude”.

Jautājumi pirms video noskatīšanās:

Kas ir fakti?

Kā žurnālisti nonāk līdz faktiem?

Kāpēc žurnālisti kļūdās?

Vai žurnālists var apzināti maldināt auditoriju?

Tiek radītā videolekcija.

Iespējamie jautājumi pēc videolekcijas:

Kāda ir redaktora loma?

Vai auditorija var pārbaudīt žurnālistu minētos faktus?

Kāda ir žurnālista loma?

Skolotājs var iepazīstināt ar datu verificācijas rīkiem, kas plaši tiek izmantoti Latvijā un pasaulē.

Rīku saraksts ir pieejams “Verifikācijas rokasgrāmatā”:

<https://verificationhandbook.com/book/chapter10.php>

Piemēram, var izpētīt jebkura “Youtube” video datus (par video verificāciju lasīt

<https://verificationhandbook.com/book/chapter5.php>)

Piemērs, ko var izmantot, lai parādītu maldināšanu ar samontētu video (ērgļa uzbrukums bērnam):

<https://www.youtube.com/watch?v=CE0Q904gtMI&feature=youtu.be>

Iespējamie jautājumi diskusijai:

Vai esat sociālajos tīklos redzējuši neparastus vai pat neticamus ierakstus un video?

Vai esat pārbaudījuši ierakstu, fotogrāfiju vai video, pirms ar to dalāties (share) vai piešķirat virtuālās simpātijas zīmi (like)?

Kādi jautājumi sev jāuzdod, pirms izplatīt redzēto ziņu tālāk?

2. uzdevums. Faktu pārbaudes saraksta (check-list) kopīga izveidošana

Skolēni kopīgi izveido “špikeri”, kas ļauj pārbaudīt informācijas atbilstību patiesībai. Tajā var iekļaut šādus jautājumus:

Vai līdzīga informācija ir redzēta kaut kur citur?

Kur tas noticis?

Vai tekstā ir saites uz informācijas avotiem?

Kas ir autors?

Kur informācija publicēta?

Kādi ir rezultāti, pārbaudot video un attēlus ar *Google Image Search* (<https://images.google.com/>) un *TinEye* (<https://www.tineye.com/>)?

3. uzdevums. Pārbaudi sevi.

Skolēni atrod un izanalizē kādu ziņu, ko paši izplatījuši sociālajos tīklos.

4.uzdevums. Redaktora darbs.

Ieteikums izmēģināt redaktora darbu, pārbaudot publikācijai sagatavotu rakstu. Skolotājs var pats sagatavot rakstu par skolu, apzināti ierakstot tekstā kļūdas vai izmantojot attēlu, kas satur kļūdu. Tāpat var paņemt rakstu no preses izdevuma vai portāla, veicot tajā nepieciešamās izmaiņas.

5.uzdevums. Melu detektors.

Skolotājs kopā ar skolēniem izpēta LSM.lv portāla rubriku “Melu detektors”, īpašu uzmanību pievēršot informācijas avotiem.

<http://www.lsm.lv/lv/temas/melu-detektors/>

Atgriezeniskā saite: ierakstīt piecus atslēgvārdus par nodarbību un ievietot sociālajos tīklos ar mirkļbirku #pilnadoma4 vai atsūtīt uz adresi: klase@baltic.media

Sasniedzamais rezultāts: skolēni zina, ka faktu pārbaude ir ne tikai žurnālista, redaktora, bet arī sociālo tīklu lietotāja atbildība; spēj pārbaudīt faktus, lai atšķirtu patiesu informāciju no nepatiesas; zina un prot izmantot faktu pārbaudei nepieciešamos rīkus.

Papildu avoti un literatūra

Jāņa Buholca raksts par faktiem un emocijām:

<http://www.lsm.lv/lv/raksts/arpus-etera/janis-buholcs-kad-ar-faktiem-nepietiek.a209205/>

Andas Rožukalnes raksti par viltus ziņām:

<http://www.lsm.lv/lv/raksts/arpus-etera/anda-rozukalne-dzive-pec...-atmaskojuma.-vai-ir-zurnalistika-pec-viltus-zinam.a214223/>

<http://www.lsm.lv/lv/raksts/arpus-etera/anda-rozukalne-cik-ietekmigas-ir-viltus-zinas-un-ko-par-tam-zinam.a221434/>

“Nekā personīga” videoieteikumi faktu pārbaudei:

<https://www.facebook.com/nekapersoniga/videos/1590726710944624/>

Common Sense Media (ASV NVO) videoieteikumi faktu pārbaudei:

<https://www.facebook.com/commonsensemedia/videos/10154986883219467/>

(EN) Grāmata par faktu pārbaudes procesu un rīkiem:

<http://verificationhandbook.com/downloads/verification.handbook.pdf>

(EN) Ieteikumi faktu pārbaudei pirms darba publicēšanas:

https://cte.ku.edu/sites/cte.drupal.ku.edu/files/docs/portfolios/ward/Ward-fact-checking_handout.pdf

f

(EN) Īsi padomi faktu pārbaudei:

<http://grammarguide.copydesk.org/2012/01/02/check-the-facts-10-tips-for-copy-editors/>

Nodarbību sagatavoja

Dr. sc. comm Solvita Denisa-Liepniece